

Fantasy

John Clute: *„Fantasy je vnitřně soudržné vyprávění. Pokud se odehrává v tomto světě, vypráví příběh, který je v námi vnímaném světě neuskutečnitelný; pokud se odehrává v jiném světě, jde o neuskutečnitelný svět, třebaže příběhy, jež se v něm odehrávají, mohou být v jeho rámci možné.“*

Neplatí vždy a všude

Robert Holdstock – Les mytág

Lavondys, Les kostí, Hloubení

Brána ze slonoviny brána z rohu a další

Aleš Langer – Průvodce paralelními světy:

„základním tématem jakékoli fantasy je boj dobra a zla.“

Mervyn Peake – trilogie Gormenghast (1949-59)

Groteskní, inspirace gotickým románem

A surrealismem

Fantasy jako podřadný žánr

Darko Suvin – SF and the Genological Jungle: Parazitismus fantasy

Dvě tváře (hrdinské) fantasy

V českém prostředí po pádu železné opony

John Ronald Reul Tolkien

Pán prstenů

Hobit

Silmarillion

High fantasy

Mýtus

Poselství

Komplexita

Robert Ervin Howard

Muž z Cimmerie

Conan: Věž slona

Conan barbar

Sword and sorcery

Napínavý příběh

Exkluzivní prostředí

Typizované postavy

Science fantasy – příběhy na pomezí

Aleš Langer: „Vědeckost, resp. vědecká podmíněnost, jako kdysi nutný a typický rys děl tohoto typu, byla stále více zasunována do pozadí, kupředu se drala volná fantazie a neomezovaná fabulace a spekulace.“

Arthur C. Clarke: „Any sufficiently advanced technology is indistinguishable from magic.“ (Jakákoli dostatečně pokročilá technologie je neodlišitelná od magie.)

Vilma Kadlečková – Mycelium

Věda a technologie – jako platforma

Náboženství, mystika

Mimozemské, skutečně cizí civilizace

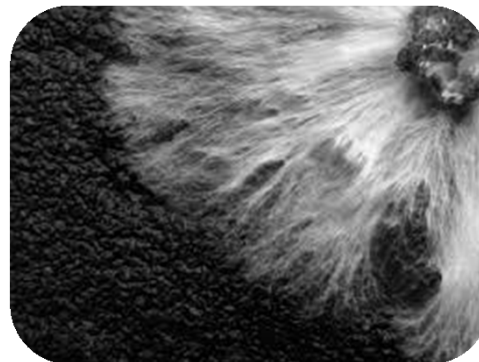
Přesah

Vyprávění

Ironie, nadhled

Vyzrálý jazyk

Živoucí postavy

Mezi vědou a fantazií

Ondřej Neff - science fiction: *„Literatura fungující jako literární laboratoř, ve které se zkoumají reakce postav na dané podmínky existence.“*

Typický problém definic science fiction: Neplatí jen pro science fiction a neplatí pro všechnu science fiction

Vladimír Páral

Pokušení AZZ (1982),

Romeo & Julie 2300 (1982),

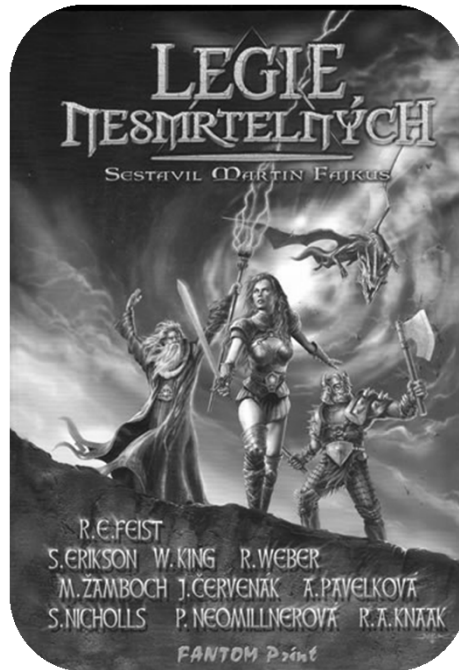
Válka s mnohozvířetem (1983),

Země žen (1987)

Soukromá vichřice: Laboratorní zpráva ze života hmyzu (1966), Milenci a vrazi (1969), Generální zázrak (1977)

Fantaskní literatura

Ostrá hranice mezi SF&F a fantaskní literaturou?

Do značné míry umělá hranice – politika vydavatelství

Dobrodružný příběh vyšperkovaný X umělecky hodnotný proud literatury atraktivními kulisami

Konvenční úniková literatura

?

Odlišnosti mezi prototypovou SF&F a fantaskní literaturou

Neplatí vždy a všude

Charakter prvku změny

V SF&F mnohdy zřetelně navazuje na svou mytologickou, pohádkovou nebo vědeckou inspiraci X ve fantaskní literatuře zhusta symbolický, propracovanější, prostředek alegorie.

Alexandra Berková – Magorie aneb Příběh velké lásky

Michal Ajvaz – Škeble

Počet prvků změny v textu a přímost vztahu k aktuálnímu světu

Přímo nezávislé, často historizující světy x alegorické texty, blízkost k aktuálnímu světu

ALE

Městská fantasy

Prolínání fantastického a aktuálního světa

Sepětí s chronotopem města

Gainman: Londýnské podzemí, personifikace mlhy, tmy, mostu...

Dvě současné reality, dva světy sdílející jeden prostor

Přítomnost „skutečného“ města z aktuálního světa (překročení prahu) není podmínkou.

Přednáška Mgr. Křečka

o Městské fantasy

3. května

Neil Gaiman: Nikdykde (1996, č. 1998), Američtí bohové (2001) - „skutečná města“ – čtenář může důvěrně znát prostředí příběhu, k němuž autor přidává další vrstvy

China Miéville: Nádraží Perdido (2000, č. 2003), Un Lun dun (2007), Město & Město (2009) – „města imaginární i skutečná“

Sergej Lukjaněnko: Noční hlídka (1998, č.2005),

Denní hlídka (1999, č. 2005)... Moskva

Michal Ajvaz: Druhé město (1993), Prázdné ulice (2004),

Cesta na jih (2008) - Praha

Daniela Hodrová: Trýznivé město (1991-2) - Praha

Odlišnosti mezi prototypovou SF&F a fantaskní literaturou 2

POSTMODERNA

Zdeněk Neubauer: Přímluvce postmoderny: „Bytostná konečnost všech imanentních pravd nepopírá možnost pravdivého, skutečného, definitivního poznání a nikterak nás nezbavuje povinnosti takové poznání přísně, namáhavě a poctivě odlišovat od všeho nepravdivého, neskutečného a předběžného. Postmoderna nám jen tvrdě a naléhavě připomněla, že tak lze činit vždy jen vzhledem k danému diskurzu, teorii, metodě, způsobu tázání, paradigmatu. Toto 'vzhledem k', tento poukaz k souvislostem činí relativním každé vědění – i to nejpoctivější, nejprísnější a nejspolehlivější.

To neznamena, že nemá smysl mluvit o pravdách jistých, věčných a definitivních.

Je třeba pouze mít na paměti, že jejich jistota se týká jen jistého způsobu tázání, poznání a vědění, jejich věčnost sice vypovídá o nezávislosti na čase – leč na čase příslušného věku, k němuž všechny věčné pravdy patří, že i sám výraz 'definitivní' znamená přece právě tolik, co 'skončený'!“

Pluralita pravd + relativizace → odmítnutí jedné pravdy, jediné převažující interpretace.

Skutečná celistvost, jednotnost je nedosažitelná – na její místo pluralita, rozmanitost systémů a vzorců jednání → EKLEKTICISMUS - rozmanitost, heterogenost a fragmentárnost světa.

≠ lhostejnost, otupělost, rezignace na poznání a úsilí.

Posun od univerzálního a jednotného ke konkrétnímu a jednotlivému – k lokálnímu...

Takové množství aluzí, že se sami o sobě stávají nositelem významu

INTERTEXTUALITA

Vše, co je uznávané, má být předmětem podezření.

Čas nepostupuje po přímce, to, co je vidět, nemusí být nutně skutečnost, na to, co je logické, nelze vždy spoléhat.

Postmoderní holismus – integrace všech složek osobního života (citové, intuitivní i poznávací) a vědomí si nesmazatelného spojení s tím, co nás přesahuje – příroda, společnost.

Postmoderna v literárním díle

Znejišťování skutečnosti

Nejasná hranice mezi fikčním a aktuálním světem, autor vstupuje do světa příběhu, boření iluze „skutečnosti“ fikčního, ale i aktuálního světa.

Tříštění příběhu

Nedůvěra k velkému vyprávění, odhalování fikčnosti postav, jejich charakterů a motivací.

Rezignace na souvislý, vnitřně koherentní příběh – ve prospěch mnoha různých místy se překrývajících příběhů.

ALUZE, VARIACE, KOLÁŽ (palimpsest), STYLOVÁ RŮZNORODOST, MYSTIKA

Jiří Kratochvíl: Medvědí román (1991)

Michal Ajvaz: Druhé město (1993), Návrat starého varana (1991)

Daniela Hodrová – Trýznivé město (Podobojí, Kukly, Théta 1999)

Jáchym Topol – Sestra (1994), Anděl (1995), Kloktat dehet (2005)

Experiment s formální stránkou textu

Pro SF&F netypické, experimenty s obsahem

Ohled na čtenáře

Koherentní silný příběh, důraz na obsahovou stránku, na děj, akci, exkluzivní prostředí → typické pro prototypovou SF&F – přístupnější i pro méně náročného čtenáře.

X

Fantaskní literatura hledá aktivního čtenáře – podílet se na dotváření textu, přistoupit na dialog s autorem, neulpět na dějové lince, která může být kdykoli přerušena, ani na zajímavém fikčním světě.

Vnitřní členění fantastiky podle fikční domény

Světy realistické literatury nejsou o nic méně fikční než světy pohádek a science fiction.

Lubomír Doležel

„Celý rozsah možných fikcí pokrývá jedna a táž sémantika. Pro dvojitou sémantiku fikčnosti – jednu pro fikce „realistického“ typu a druhou pro fikce „fantastické“ – neexistuje žádné oprávnění.“

Ontologická přeměna faktů aktuálního světa při vstupu do světa fikčního → marginalizace rozdílu mezi faktem přistěhovaným (původně přináležejícím aktuálnímu světu) a čistě fikčním (domácím).

Linda Hutcheon – Narcissistic Narrative. The Metafictional Paradox

„Pro čtenáře není snazší vytvořit si dobře zdokumentovaný svět Zolův a uvěřit v něj, než představit si hobity či elfy; imaginativní přeskok do místa a času utvářejícího svět románu musí být proveden v obou případech.“

Schopnost autora věrohodně popsat, individuální kompetence čtenáře představit si jevy a události, pro které nenalézají ve své encyklopedii aktuálního světa žádný základ.

Émile Zola - Zabiják

Co všechno si dokážeme představit

Nancy H. Traill - Možné světy fantastiky: Vznik paranormální fikce

1) Autentifikovaný modus

existence dvou autonomních domén – přirozeného a nadpřirozeného – mohou jedna do druhé zasahovat, ale každá tu druhou vnímá jako cizí (zásahy nadpřirozených bytostí, bohů, démonů apod. do „našeho světa“).

1b) Modus fantastický

fikční svět tvořen nadpřirozenou doménou; přirozená doména buď zcela chybí, nebo má pouze rámcovou, velmi omezenou úlohu (Gulliverovy cesty).

2) Dvojznačný modus

existence nadpřirozené domény není plně fikčně ověřena a trvá jedině v rovině možnosti. Čtenář si tedy nikdy nemůže být jist, zda nadpřirozené prvky ve fikčním světě „skutečně“ existují.

3) Desautentifikovaný modus

konstruuje doménu nadpřirozena, aby ji posléze zpochybnil či zcela zavrhl jako sen či halucinaci. V závěru textu nabídnuto přirozené vysvětlení nadpřirozených událostí a návrat do domény „naší skutečnosti“ (Alenčino probuzení z říše divů).

Paranormální modus

Vyhraňuje se od 2. poloviny 19. století

Rozhraní mezi fantastickým a realistickým je smazáno a obě domény se slívají v jedinou, v níž opozice ztrácí moc a nadpřirozené není než nálepkou pro jevy dějící se uvnitř přirozeného světa. Nadpřirozené ztrácí charakteristiku nadpřirozenosti ve prospěch nepoznanosti.

Magický realismus a fantaskní literatura

„Přirozená doména bytní a zahrnuje zvláštní oblast přístupnou osobám s mimořádnou vnímavostí. Nadpřirozené jevy jsou reinterpretovány a umístěny uvnitř přirozeného paradigmatu. Jsou latentní v přírodě nebo vrozené lidem a jiným živočichům. Zákony fyzicky možného nejsou porušovány, ale přehodnocovány a jejich rozsah je rozšířen, tak aby zahrnoval vědecky nedokázané.“

Jáchym Topol – Anděl

Neil Gaiman

Michal Ajvaz

Kateřina Tučková – Žitkovské bohyně

